

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА З ВИКОРИСТАННЯМ ДОРАДНИЦЬКИХ ПОСЛУГ

*Н.А. Герасимчук, кандидат економічних наук
В.А. Таїров, магістр*

Досліджено економічну ефективність виробництва і реалізації молока аграрними підприємствами Луганської області та здійснено аналіз діяльності сільськогосподарських дорадчих служб.

Молоко, ринок молокопродуктів, виробництво, реалізація, економічна ефективність, дорадча служба.

Луганська область займає передостаннє місце у рейтингу виробництва молока за обсягами виробництва, водночас за кількістю населення є шостою в рейтингу. Виробництво молока традиційно прив'язане до місць споживання, що в умовах щільності населення Луганської області створює всі умови для розвитку великотоварних підприємств, але досі 80 % молока виробляється в приватних господарствах, як і здебільшого по Україні.

З метою сприяння сталому розвитку сільського господарства як в Україні, так і в Луганській області зокрема, необхідно приділити увагу розвитку дорадництва. З досвіду США відомо, що аграрна дорадча діяльність є необхідною для задоволення інформаційних потреб сільськогосподарських товаровиробників і сільського населення, а також поліпшення добробуту сільського населення за допомогою набутих знань та навичок і розвитку сільської місцевості. Суть постановки проблеми полягає в тому, щоб на основі результатів дослідження розвитку молочного скотарства Луганської області запропонувати конкретні напрями щодо підвищення ефективності виробництва молока.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначені проблеми досліджувалися і досліджуються вітчизняними науковцями. Це, зокрема, Р.І. Тринько і П.В. Ольховецький [1], С.О. Шевельова [2], О.П. Гоголя і І.П. Кудінова [3], О.А. Козак [4], П.Т. Саблук і В.І. Бойко [5], М.В. Калінчик і О.М. Одінцов [6] та інші. Проте, слід зазначити, що в наукових публікаціях вищеназваних авторів розглядаються переважно особливості розвитку молочного скотарства на загальнодержавному рівні, ніж на рівні окремих регіонів, областей, районів і господарств.

Тому питання щодо ефективності функціонування молокопродуктового підкомплексу Луганської області із залученням у цю діяльність сільськогосподарських дорадчих служб залишається актуальною.

Мета дослідження – теоретико-методичне обґрунтування економічної ефективності виробництва молока на аграрних підприємствах Луганської області із залученням дорадчих сільськогосподарських служб та

розробкою практичних рекомендацій щодо механізму їх впливу на функціонування підприємств – виробників молока.

Виклад основного матеріалу. Кризовий стан сільського господарства в Україні зумовив стійку тенденцію скорочення кількості ВРХ, у 2011 р. загальне поголів'я становило 4425,8 тис. гол., корів – 2582,5 тис. гол., або 17,9 % і 30,8 %, відповідно від рівня 1990 р.

У Луганській області загальне поголів'я ВРХ скоротилося на 699,3 тис. голів, або на 82,1 %, зокрема, поголів'я корів – на 221,8 тис. голів (74,4 %). У 2011 р. на 100 жителів Луганської області припадало 2,2 корови, у цілому по Україні цей показник становив 6,1 корови.

Упродовж 1990–2011 рр. утримання корів поступово перемістилося на селянські подвір'я. Так, частка корів господарств населення в 2011 р. становив 77,4 % від молочного поголів'я в цілому по Україні та 71,5 % – по Луганській області.

Тенденції розвитку молочного тваринництва зумовили скорочення валового надою молока в Луганській області – на 371,4 тис. т, або на 58,1 %. Така тенденція вплинула на зміну структури валового надою по категоріях господарств. Так, якщо в 1990 р. на сільськогосподарських підприємствах Луганської області, було вироблено 18 634,1 тис. т молока, що більш ніж утричі перевищує обсяг виробництва в господарствах населення, то в 2011 р. – 2454 тис. т. молока, що становить 13,1 % від рівня 1990 р. і в 4,4 раза менше, ніж загальний надій молока в домогосподарствах. Починаючи з середини 90-х років, господарства населення стали основним виробником молока, у 2011 р. їх частка у валовому виробництві молока становила 81,5 %.

Упродовж ряду років виробництво молока сільськогосподарськими підприємствами було збитковим, що позначилося на обсязі виробництва й рівні товарності молока. Слід зазначити, що перехід до дрібнотоварного виробництва в селянських подвір'ях збільшує трудомісткість виробництва 1 т молока, створює труднощі з проведенням у повному обсязі зооветеринарних заходів, із контролем за дотриманням санітарно-гігієнічних норм утримання тварин і процесу доїння молока.

Стан занепаду молочного тваринництва формує низький рівень сировинної бази для молокопереробних підприємств. У 2011 р. на молокопереробні підприємства України надійшло 5607,4 тис. т молока в заліковій вазі, що в 3,2 раза менше, ніж у 1990 р.

Тенденція зміни обсягів закупівель молочної сировини в цілому по країні адекватно позначилася і на закупівельній діяльності регіональних молокопереробників. Так, у 2011 р. обсяги постачання молока становили 107,7 тис. т, зокрема 30,7 тис. т, або 28,5 % надійшло від сільськогосподарських підприємств, від господарств населення – 77,0 тис. т, або 71,5%.

Виявлена зміна динаміки закупівельних цін на молоко і цін реалізації кінцевої продукції на регіональному ринку впливає на структуру розподілу доходів від реалізації кінцевої продукції, що спричинює проблему врегулювання відносин між учасниками процесу створення вартості молока і молокопродукції.

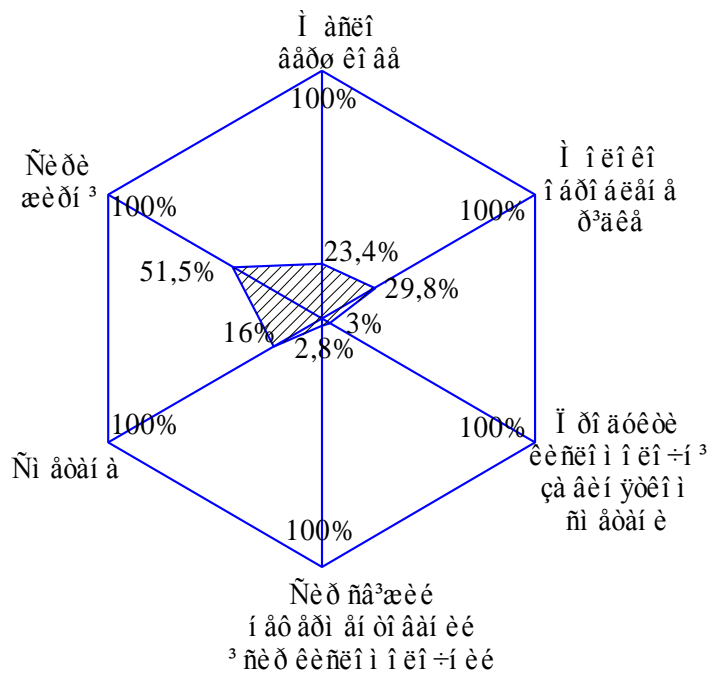

Рис. 1. Рівень самозабезпеченості Луганського регіону основними видами молочної продукції за рахунок виробництва регіональних підприємств молочної переробки у 2011 році, %

Як свідчить результат проведеного аналізу регіональної самозабезпеченості основними молочними продуктами, за рахунок виробництва регіональних підприємств Луганська область не забезпечена по жодному з видів молочної продукції. Так, у 2011 р. внутрішнє виробництво масла вершкового могло забезпечити лише 23,4 % від загальної потреби за умови реалізації всередині регіону, молока обробленого рідкого – на 29,8 %, кисломолочних продуктів, за винятком сметани – на 3 %, сиру свіжого неферментованого і сиру кисломолочного – на 2,8 %, сметани – на 16 % і сирів жирних – на 51,5 % (рис. 1).

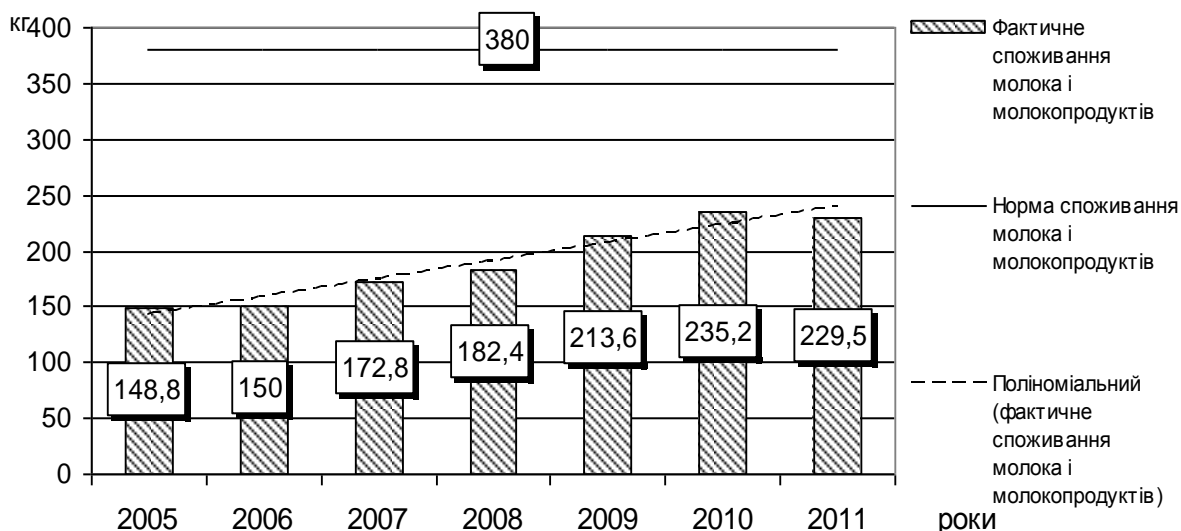

Рис. 2. Споживання молока і молокопродуктів у середньому за рік на людину в перерахунку на молоко, кг

Показник загальної самозабезпеченості основними видами молокопродуктів у 2011 р. був на рівні 4,48 %, у 2010 р. – 7,7, у 2009 р. – 6,3, у 2008 р. – 5,07 %, що свідчить про низький рівень розвитку як молокопереробної промисловості, так і всього молочного підкомплексу в Луганській області.

На тлі низького рівня виробництва продукції молочної переробки в Луганській області споживання молочних продуктів за період 2005–2011 рр. має тенденцію до зростання (рис. 2).

За період 2005–2011 рр. середньорічний рівень споживання молокопродуктів у перерахунку на молоко підвищився на 86,4 кг, або на 58 %, у середньому зростання рівня споживання відбувалося на 14,4 кг на рік. У 2011 р. цей показник знизився на 5,7 кг або на 2,4 %. У цілому по Україні споживання молока і молочних продуктів за досліджуваний період зросло на 62,4 кг, або на 30,4 %, і становило в 2011 р. 267,6 кг. У структурі споживання намітилося збільшення частки споживання кисломолочної продукції.

Рівень споживання та економічна ефективність діяльності підприємств безпосередньо залежать від цінової кон'юнктури. За період 2005–2011 рр. ціни на споживчому ринку зросли на 98,4 %. Цінова ситуація на ринку молока і молочної продукції також відображує загальну тенденцію зростання цін, проте, зміна реалізаційних цін відрізняється по видах продукції, що пояснюється зміною споживчого попиту. Так, упродовж 2005–2011 рр., ціни на масло вершкове в цілому зросли на 42,8 %, на молоко і молочну продукцію – на 132,6 %. Рівень цін є врівноважуючим елементом між попитом і пропозицією на ринку. Нині в Україні саме споживання є головним обмежуючим чинником виробництва молока і молочної продукції.

За існуючої низької купівельної спроможності населення рівень споживання молока і молокопродуктів безпосередньо залежить рівня реальних доходів споживачів. За даними Держкомстату, у III кварталі 2012 р. порівняно з відповідним періодом попереднього року, номінальні доходи населення зросли на 14,2%. Наявний доход, який може бути використаний населенням на придбання товарів і послуг, та реальний наявний, визначений з урахуванням цінового чинника, збільшилися на 13,5%.

Наявний доход у розрахунку на одну особу за III квартал 2012 року становив 6618,7 грн, що на 802,3 грн більше, ніж у відповідному періоді минулого року. Витрати населення у III кварталі 2012 року, порівняно з аналогічним періодом попереднього року, збільшилися на 14,7%. Приріст заощаджень становив 37 946 млн грн, споживання молока і молочної продукції зросло на 30,4 %, середній приріст рівня споживання – 4,6 % за рік. Коефіцієнт еластичності споживання, залежно від рівня реальних доходів, становить 0,12. Це означає, що при збільшенні рівня реального доходу на 1% рівень споживання зростає на 0,12 %.

За останні кілька років на тлі скорочення сировинної бази і в результаті конкурентної боротьби, на ринку молока і молочної продукції намітилася тенденція укрупнення підприємств молочної переробки. Великі молочні комбінати (обсяг переробки 150–200 т на добу), маючи великі виробничі та фінансові можливості, поглинають дрібніші, які стають пунктами збору і первинної обробки сировини та виробництва традиційних молочних продуктів для місцевого ринку.

Становлення і зміцнення позицій на ринку молока і молокопродуктів крупніших товаровиробників інших регіонів відтісняє регіональних товаровиробників на менш прибуткові сегменти ринку, примушуючи, разом із тим, шукати менш ємні та більш витратні канали. Така тенденція врешті-решт може призвести до банкрутства регіональних молокопереробників і поглинання їх представниками інших регіонів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Виходячи з проведеного аналізу, можна зробити висновок, що для стабілізації роботи підприємств молочного підкомплексу необхідна розробка цілеспрямованої політики відповідно до вимог сучасного ринкового середовища. Ця політика повинна враховувати заходи державного регулювання, спрямовані на підтримку доходів підприємств відповідно до вимог СОТ, на активізацію інтеграційних процесів для формування стабільної і якісної сировинної бази та врегулювання відносин учасників усього процесу створення вартості молока і молочних продуктів.

Головними пріоритетами розвитку молочного підкомплексу Луганської області є забезпечення нарощування виробництва високоякісного молока, стримування негативних процесів, що мають місце у сфері реалізації та просування товару до споживача.

На нашу думку, основна мета стратегії розвитку виробництва молока в області має полягати у здійсненні з боку держави певних трансформаційних заходів, дієвих та ефективних методів, способів і механізмів, які б забезпечили переведення основних галузей аграрної сфери на модель сталого інноваційного нарощування виробництва, підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності продукції. Зокрема, доцільно приділити увагу чинникам, що сприяють підвищенню ефективності виробництва за маркетинговими каналами збуту; провести зміни в державному регулюванні на ринку молока, поліпшити аналіз ринку та надання інформаційних послуг шляхом розвитку інститутів сільськогосподарського дорадництва.

Список літератури

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : підручник / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2013. – 624 с.
2. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні : моногр. / за ред. П.Т. Саблука і В.Г. Бойка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 340 с.
3. Експрес-випуск «Доходи та витрати населення України за 2012 рік»/ Міністерство статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : з екрана – http://ukrstat.gov.ua/express/expr2012/12_12/408w.zip
4. Козак О.А. Основні тенденції розвитку світового ринку молока та молочної продукції / О.А. Козак // Економіка АПК. – 2007. – № 3. – С. 149–153.
5. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Луганської області за 2006–2011 рр. – Форма № 50-сг (річна). Управління агропромислового розвитку Луганської ОДА .
6. Ткачук П.Ю. Ценообразование на рынке молока и молочной продукции Луганской области / П.Ю. Ткачук // Науковий вісник Національного аграрного університету. – К., 2007. – Вип. 110. – Ч. 2. – С. 75–79.

Исследована экономическая эффективность производства и реализации молока сельскохозяйственными предприятиями Луганской области и осуществлен анализ деятельности сельскохозяйственных консультативных служб.

Молоко, рынок молока, производство, реализация, экономическая эффективность, распространение сельскохозяйственных знаний, консультативная служба.

Investigated the economic efficiency of milk production and sale in agricultural enterprises of Lugansk region and performed the analysis of activity of agricultural extension services.

Milk, milk market, production, sales, economic effectiveness, dissemination of agricultural knowledge, extension service.